

КОБЕРНИК С. Г. Проблема усовершенствования учебных программ по курсам географии в основной школе.

В статье проанализированы учебные программы по географии для основной школы за последние 20 лет, определены изменения в их содержании и структуре, установлены преимущества и недостатки учебных программ разных исторических периодов издания, предложены пути для усовершенствования программ по географии для 6-9 классов с учетом современных тенденций развития географического образования.

Ключевые слова: учебные программы курсов географии, основная школа, географическое образование, направления усовершенствования программ по географии для 6-9 классов.

КОБЕРНИК S.G. The problem of improvement educational programs for courses of geography in primary schools.

The article analyzes the geography educational programs for basic schools in the past 20 years, identified changes in their content and structure, established the advantages and disadvantages of training programs from different historical periods of publication, suggest ways to improve programs in geography for grades 6-9 in view of modern trends in geographical education.

Keywords: educational programs of courses geography, elementary school, geographic education, the direction of improvement programs in geography for grades 6-9.

**Кобрій О. М.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка**

ПОБУДОВА КОНЦЕПЦІЇ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У статті на основі сучасного стану розробки методології в педагогіці та системного підходу до визначення змісту педагогічних дисциплін побудовано його цілісну концепцію та розглянуто її у системі підготовки не лише вчителя, а фахівця будь-якого профілю. Розкрито можливості його реалізації на практиці та відображення у відповідних результатах становлення майбутнього фахівця.

Ключові слова: методологія, концепція змісту педагогічних дисциплін, системний підхід, форми, методи, результати реалізації змісту, майбутній фахівець.

Реформування змісту вищої освіти передбачає важливі зміни у методології навчання і виховання студентів та реалізації системного підходу до його визначення. Модернізований зміст педагогічних дисциплін, який повинен відповідати майбутній фаховій діяльності, враховувати досвід навчального закладу у забезпеченні якісної освіти студентів, насамперед втілюватиме нові орієнтири у забезпеченні їх підготовки. Їх послідовна реалізація сприятиме системному охопленню підготовки майбутнього фахівця.

Дослідники розкривають деякі підходи до визначення змісту базової педагогічної підготовки (В. Шахов [9]), шляхи оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів (І. Богданова [2]), окремі концепції

щодо формування змісту освіти майбутніх педагогів (М. Лещенко [7]). З формуванням змісту педагогічних дисциплін пов'язані тенденції розвитку педагогічної освіти (О. Глузман, І. Богданова [2]), інноваційні процеси в системі педагогічної підготовки вчителя, як от: формування творчого мислення та підготовка до майбутньої творчої діяльності (О. Акімова [1]), особистісно зорієнтований підхід (І. Бех), включення діяльнісного компонента у зміст освіти (О. Вишневський [3]) та ін.

І. Богданова розробила модель оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів і презентувала однойменну концепцію на основі запровадження інноваційних технологій. Цю модель представлено у вигляді системи науково-методичного забезпечення і з такими компонентами: концепція оновлення, структурно-змістовий, технологічний та організаційно-дидактичний компоненти. Тут обґрунтовано сукупність методологічних положень щодо професійно-педагогічної підготовки, що становлять її основу, виявлено провідні тенденції, принципи, перспективи оновлення і шляхи реалізації запропонованої концепції [2, с. 14].

Окремі концепції формування змісту освіти майбутніх педагогів, сформульовані М. Лещенко, стосуються науково-інформаційної технологізації змісту вищої освіти, що обґрунтовує моделювання наукового пошуку під час пізнавальної діяльності та наголошує на необхідності атмосфери розвитку особистості в ній, трансцендентності змісту вищої освіти, що зумовлює наявність у цій діяльності дослідно-творчої активності, імперативу пізнавальної свободи, що визначає необхідність обов'язкового включення до змісту освіти рефлексивно-інтенсивних методик самопізнання особистості в умовах інформаційного суспільства, компетентнісно-комунікативного підходу до змісту вищої освіти, яка стверджує необхідність доповнення навчальної ефективними технологіями комунікацій, а також неперервного навчання, інституціональної інтеграції визначальних тенденцій світового освітнього простору зі змістом вищої освіти, що окреслює умови інтернаціоналізації вищої освіти відповідно до умов глобалізаційного суспільства, фундаменталізації та стандартизації змісту вищої освіти, яка передбачає наявність чітко окресленого змісту професійної підготовки, його відповідність тенденціям уніфікації освіти й адекватність освітнім стандартам [7, с. 232-236].

Однак усі ці дослідження, не приведені в систему і не презентують цілісну концепцію формування змісту педагогічних дисциплін у системі підготовки не лише вчителя, а будь-якого фахівця. Розроблена на основі сучасного стану розробки методології в педагогіці та системного підходу до визначення змісту педагогічних дисциплін, вона була б повноцінною реалізацією системного підходу в педагогіці.

Мета статті – на основі сучасного стану розробки методології в педагогіці та системного підходу до визначення змісту педагогічних дисциплін, побудувати його цілісну концепцію та розглянути її у системі підготовки не

лише вчителя, а фахівця будь-якого профілю.

У визначенні стратегії побудови змісту педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах України важливо використовувати таку методологію, як системний підхід. Як вважає В. Краєвський, “методологія педагогіки є система знань про структуру педагогічної теорії, про принципи підходу і способи добування знань, які відображають педагогічну дійсність, а також система діяльності з отримання таких знань і обґрунтуванню програм, логіки, методів і оцінки якості дослідницької роботи” [4, с. 13]. Тому система знань про структуру педагогічної теорії, принципи і способи одержання знань, а також співвідношення між дійсністю та відображенням її в педагогічній науці є предметом методології педагогіки. Отже, педагогічні концепції, як правило, співвідносяться з певними філософськими течіями.

Зрозуміло, що на кожному новому етапі свого розвитку педагогічні дисципліни презентували інші принципи, методи, форми тощо, які стосувалися перетворення дійсності і передбачали існування іншої концепції впровадження у практику. Єдина розповсюджена у радянському періоді марксистсько-ленінська філософська платформа зобов'язувала усі тогочасні вітчизняні ВНЗ уніфікувати зміст навчальних дисциплін, у т.ч. педагогічних, і зорієнтувати їх на єдину теоретико-методологічну основу кожної навчальної дисципліни (як у середній, так і у вищій школі).

В умовах плюралістичного суспільства можуть пропонуватися різні методологічні підходи, в основі яких лежать матеріалізм чи ідеалізм, номіналізм, натуралізм чи реалізм тощо. Однак, сучасна методологія педагогіки аналізує частіше різні напрямки педагогічного осмислення дійсності. І. Фомічова стверджує про поліпарадигмальний характер педагогіки та виділяє теоцентричний, соціоцентричний, натуроцентричний та антропоцентричний піходи в її складі [8]. В. Шахов дає характеристики системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, акмеологічного, антропологічного, культурологічного підходів [9, с. 60].

Наприкінці ХХ ст. починає відходити класична методологія, яка ґрунтувалася на однозначно оцінюваній діяльності, і нової сили набирає методологія плюралістичного оцінювання пізнання. У цьому зв'язку важливими В. Кремень вважає тенденції переходу до інформаційних технологій у системі вищої освіти, що базуються на інтелектуальній (а не матеріальній) власності, передбачає розвиток суспільства і людини [5, с. 8]. Акцент на діяльність в освіті ставить проблему відповідних змін у змісті педагогічних дисциплін.

Формування нової методології освіти відзначено також такими особливостями, на які звертають увагу дослідники: поглиблення процесів інтеграції, глобалізації, урізноманітнення форм, типів вищої освіти, курс на формування стимулів до творчої діяльності, зростання ролі вищої освіти в суспільстві, зростання масовості в оволодінні вищою освітою, концентрація в

освіті інноваційних суспільних процесів тощо. Усі вони накладають відбиток на формування змісту педагогічних дисциплін, оскільки сприяють його демократизації, інтеграції, творчості, педагогізації всього населення, різноманітним шляхам здобування вищої освіти (і відповідно, різним формам викладу змісту педагогічних дисциплін), оновлення усіх освітніх процесів, що стосуються людини як члена суспільства.

Характеристики В. Кременя щодо вимог до особистості XXI ст. і відповідних завдань освіти [6] вимагають радикальної переорієнтації змісту дисциплін у вищій школі, в т. ч. педагогічних. Так, формування "інноваційної людини", яка постійно навчається і самостійно опановує велику кількість інформації протягом життя задля розвитку інноваційного мислення, засвоєння практичної діяльності, істотного характеру поведінки, передбачає певну побудову змісту навчальних дисциплін. Формування "самодостатньої особистості" потребує глобалізації суспільних процесів, застосування інформаційних технологій, розширення комунікаційного середовища для кожної людини, що веде за собою істотні зміни у змісті її освіти. Такі зміни відбуватимуться також завдяки іншому статусу викладача (як і вчителя), його взаємодії із студентами (учнями).

Аналізуючи класичну і посткласичну методологію (на основі розробленої науковцями українського Центру інновацій та розвитку методології викладацької діяльності), О. Акімова справедливо відзначає посилення тенденцій опрацювання величезних масивів інформації і орієнтації навчання на розвиток творчого потенціалу особистості, здатності до творчості [1, с. 12-13], що веде до появи неоднозначного знання. Обґрунтування необхідності нових технологій навчання (пов'язаних із викладеними фактами) має супроводжуватися також потребою визначення оновленого змісту навчальних дисциплін, у т. ч. педагогічних, забезпечення якості засвоєваних знань, їх функціональності та можливості їх використання на практиці. Тому сучасна методологія ставить проблему корекції освітніх завдань у площині домінування розвитку творчих сил особистості, що означає поєднання та співвідношення інформатизації і творчості у забезпеченні всебічного гармонійного розвитку особистості. На думку О. Акімової, системний, особистісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний підходи [1, с. 17-19], через які розкривається методологія творчості, матимуть незаперечне значення для побудови концепції формування змісту педагогічних дисциплін і допоможуть розробити інтегровану модель його побудови у сучасних вищих навчальних закладах України.

Проблемно-діяльнісний тип освіти, про який говорить В. Кремень у праці "Освіта і наука України", передбачає відповідні зміни у змісті вищої освіти: "Особистісний вимір освіти відкриває перспективу справжнього демократизму освітянського процесу. Основою навчання повинен бути рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Потрібна принципово нова

демократична освітньо-педагогічна ідеологія. На всіх щаблях освіти від початкової до вищої школи необхідна переорієнтація з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти” [5, с. 21].

Отже, на формування змісту педагогічних дисциплін впливають різні підходи, теорії, і описати його одним універсальним способом практично неможливо. Методологічні знання пояснюють місце кожної теорії в системі педагогічних дисциплін, тому вони є надпредметними. Методологія мислення викладача, як стверджують філософи, передбачає визначення системно-структурних уявлень, і завданням методології є побудова системних поглядів на педагогічну реальність. Тому тенденції до забезпечення системного, комплексного, міждисциплінарного поєднання способів дослідження проблем педагогіки, кожен з яких має свою логіку, успішно застосовуються в практиці роботи учасників навчально-виховного процесу, і методологічна підготовка повинна сформувати уявлення про нескінченний педагогічний процес, у якому педагог створюватиме схему навколо студента. Адже на сучасному етапі в основному формуються знання про оточення у вигляді його моделей. Такий підхід означає уявлення про конче необхідну педагогічну реальність.

Задля ефективності використання системного підходу до конструювання змісту педагогічних дисциплін важливо розглянути його з погляду визначених теорією діяльності цільового, стимулюючо-мотиваційного, змістового, операційно-дійового, контрольного-регуляційного та оцінно-результативного елементів майбутньої (побудованої на базі того ж змісту) діяльності студентів. Тоді педагогічна підготовка (і відповідна інтеграційна модель) буде цілісною, зорієнтованою на досягнення єдиної для всіх мети української освіти.

Модернізація національної освіти спонукає до виділення різних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців і побудови різноманітних концепцій, підходів, форм, методів, технологій, що можуть бути використані на практиці (у межах різних предметів). Нові концепції підготовки фахівця обов'язково враховують особистісну спрямованість, індивідуальність кожної особистості, компетентнісний рівень засвоєння предметів, що не виключає необхідності розробки концепції побудови змісту саме педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах України.

Перехід до високоефективних технологій навчання приводить до розширення структурно-логічних схем, використання таких їх форм, як інтегративно-логічні моделі. Сучасні системи підготовки вчителя враховують необхідність такого розширення і випробовують у своїх дослідженнях різноманітні моделі, зорієнтовані на загальну мету та завдання педагогічної підготовки студентів. Така система характерна для підготовки не лише вчителя, а фахівця будь-якого профілю. До того ж, вона виявляє можливості реалізації на практиці (у вигляді форм, методів, чинників) та відображення у відповідних результатах сформованості фахівця.

Розгляд системи на вищому рівні функціонування, перехід до якого

супроводжується зміною її стану (в різні періоди), ускладненням роботи окремих її елементів чи вдосконаленням відношень і зв'язків між її структурними елементами, особливо у випадках аналізу історичного шляху удосконалення змісту педагогічних дисциплін, допомагає побачити її в розвитку. Нарощування аксіологічного та діяльнісно-творчого елементів змісту, зменшення у ньому частки інформації чи його перерозподіл у зв'язку із зміною курсів і приналежності того чи іншого матеріалу до іншого предмету, раціоналізація інформації тощо – усе це повинно обов'язково знайти відображення у моделі функціонування будь-якого педагогічного явища чи процесу як цілісної системи.

Системний підхід зобов'язує брати до уваги і досліджувати взаємозв'язки між дисциплінами та між окремими інформаційними питаннями в межах одного предмету, а також уникнення дублювання, повторення окремих тем, проведення узагальнення і систематизації навчального матеріалу. Тут чітко простежуються рівень сформованості діалектичного мислення, коли виявляються причинно-наслідкові залежності, взаємозв'язки та аналогії між явищами, детермінованість процесів тощо, та можливість інтегрування навчальних дисциплін. Запропонований В. Шаховим варіант програми навчальної дисципліни, що інтеграційно об'єднує педагогіку, історію педагогіки та педагогічну психологію [9, с. 166-167], сьогодні є достатньо актуальним.

Отже, конструювання змісту педагогічних дисциплін передбачає глибокий системний аналіз усієї неперервної педагогічної освіти, дослідження зв'язків між елементами цієї системи у навчанні студентів як педагогічних, так і непедагогічних спеціальностей. Цілісна концепція формування змісту педагогічних дисциплін виявляє його залежність від соціального замовлення, мети і завдань освіти, принципів (відбору інформації, якісної підготовки фахівців), можливості реалізації на практиці (у вигляді пропонованих форм, методів, чинників) та його відображення у відповідних результатах сформованості фахівця.

Використана література:

1. *Акімова О. В.* Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : монографія / О. В. Акімова. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. – 351 с.
2. *Богданова І. М.* Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Інна Михайлівна Богданова. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 2003. – 38 с.
3. *Вишневський О.* Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студ. вищ. навч. закладів / О. Вишневський. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.
4. *Краевский В. В.* Методология педагогики: прошлое и настоящее / В. В. Краевский // Педагогика. – 2002. – № 1. – С. 3-10.
5. *Кремень В. Г.* Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
6. *Кремень В. Г.* Якісна освіта: сучасні вимоги / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4(53). – С. 5-17.

7. *Лещенко М.* Принципи структурування змісту педагогічної освіти в класичних університетах / М. Лещенко // Професійна освіта: педагогіка і психологія / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – К. : АІД, 2006. – VIII. – С. 229-237.
8. *Фомичева І. Г.* Теоретико-методологічне основи структуризації педагогічного знання / І. Г. Фомичева // Педагогіка. – 2001. – № 9. – С. 11-19.
9. *Шахов В. І.* Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя / В. І. Шахов. – Вінниця : Едельвейс, 2007. – 383 с.

Кобрий О. Н. *Построение концепции содержания педагогических дисциплин в контексте системного подхода к его формированию.*

В статье на основании современного состояния разработки методологии в педагогике и системного подхода к определению содержания педагогических дисциплин построено его целостную концепцию и рассмотрено ее в системе подготовки не только учителя, а специалиста любого профиля. Раскрыты возможности его реализации на практике и отражения в соответствующих результатах становления будущего специалиста.

Ключевые слова: методология, концепция содержания педагогических дисциплин, системный подход, формы, методы, результаты реализации содержания, будущий специалист.

KOBYRY O. *Development of the conception of the content of pedagogical disciplines in the context of the system approach towards its formation.*

On the basis of the current state of the development of methodology in pedagogy and on the basis of the system approach to determining the content of pedagogical disciplines, the author of the article builds a holistic conception of this content and considers it in the training system of not only a teacher but a specialist of any type. The article also discovers the possibility of its realization in practice and its display in the corresponding results of training a future specialist.

Keywords: methodology, conception of the content of pedagogical disciplines, a system approach, forms, methods, results of the content realization, a future specialist.

Макаренко Л. Л.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто питання компетентісного підходу в системі інформаційно-технологічної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти в умовах Болонського процесу. Показані шляхи формування інформаційно-технологічної компетентності з позицій рівневого підходу.

Ключові слова: інформаційно-технологічна компетентність, модульне навчання, модульне представлення навчального матеріалу, система інформаційно-технологічної підготовки.

Динамізм сучасного соціального та економічного життя, зростаючі вимоги до майбутніх учителів технологій обумовлюють зміну пріоритетів в організації освітнього процесу, його спрямованість на особистісно-професійне зростання випускника, на забезпечення умов для розкриття його потенціалу і неперервне формування та удосконалення